

KUTATÁS KÖZBEN

A FELSŐOKTATÁS DIÁKSZEMMEL..

Ha megfelelően kívánjuk elemezni az elmúlt évek oktatásügyi változásait, akkor fontos, hogy minél pontosabb képünk legyen az intézményrendszeréről, a benne részt vevők (szereplők) véleményéről, együttműködésükről és a közöttük lévő kölcsönhatásokról. A jelen kutatásban¹ arra vállalkoztunk, hogy a felsőoktatási intézmények szereplőinek egyikét – a hallgatókat – kérdezzük meg mi a véleményük a saját intézményük működéséről.

Az eddigi vizsgálódásainkból az derült ki, hogy az oktatási rendszer változásainál illetve változtatásainál a szereplők közül legkevésbé a hallgatók érdekeit vették figyelembe, márpedig a rendszerben jelenlévő erők célját, változtatási törekvéseit csak úgy lehet pontosan feltérképezni, ha az összes érdekelt véleményét ismerjük. Valamely fél álláspontjának és érdekeinek figyelmen kívül hagyása a rendszerben mindig feszültséget fog előidézni, lásd az utóbbi évek „felsőoktatási” konfliktusait (a tandíjrendelet, létszámleépítés, finanszírozás).

Az egyetemek és főiskolák hallgatói a legutóbbi időben azonban már nemcsak elszenvetődői, hanem véleményezői, kezdeményezői is a változtatási törekvéseknek. Mivel a hallgatói érdekek érvényesítése fokozatosan teret nyer, ezért fontosnak tartottuk, hogy a felsőoktatási intézmények egy csoportjának vizsgálatával² bemutassuk a hallgatók véleményét. Választ kerestünk arra, hogy az egyes iskolák hogyan nyújtják szolgáltatásaikat, vagyis a felhasználók mennyire elégedettek az oktatás és a működés színvonalával. Kíváncsiak voltunk arra is, hogy az egyes szakterületeket oktatói intézmények között a hallgatók véleménye szerint van-e valamilyen különbség. Legvégül megnéztük, hogy létezik-e Magyarországon is egy olyan intézmény, amely a legmagasabb presztízsnak örvend, azaz Az Egyetem/Főiskola.

Vizsgálatunk elsősorban nem a felsőoktatási rendszer színvonalát elemzi, hanem annál komplexebb kérdéskört feszeget, nevezetesen, hogy milyen viszonyrendszer van a munkaerőpiac és a felsőoktatás képzési rendszere között. Terjedelmi okok miatt ez a tanulmány a fentebb jelzett részproblémákkal foglalkozik.

Felsőfokú intézmények megítélése³

Kidolgoztunk tizenkilenc szempontot, ami alapján a hallgatók értékelték saját oktatási intézményük színvonalát. A tizenkilenc szempontot tartalmi hasonlóság alapján öt csoportba soroltuk, amelyek a következők:

* A kutatás az Ezredforduló Alapítvány támogatásával készült.

1 1995. decemberében kérdőíves vizsgálat keretében kérdeztük meg 16 egyetem és főiskola 1000 hallgatóját, hogy miként ítéli meg azt a felsőfokú intézményt, amelyet tanulmányainak színhelyétül választott. A minta nemre, szakszoportokra, évfolyamra, felsőoktatási intézmény típusra (főiskola-egyetem), a felsőoktatási intézményre, valamint az általunk előre meghatározott tanulmányi ágakra reprezentatív.

2 A kérdőíves vizsgálat mintája *magas presztízsi* szakmák: jogi és államigazgatási intézmények hallgatói (a továbbiakban összevontan jogi kategória); közgazdasági, kereskedelmi és pénzügyi területen tanulók (a továbbiakban közgazdász kategória). *Kontrollszoportként* (alacsony presztízstűnek vélt szakmák): bölcsész egyetemisták (továbbiakban bölcsész kategória); műszaki egyetemisták (továbbiakban műszaki kategória). A minta kiválasztásakor nem vettük figyelembe a tanár- és tanítóképző, illetve műszaki főiskolák hallgatóit, mivel túl nagy létszámuknál fogva értékelhetetlenné tette volna a két kurrens terület hallgatóinak véleményét.

3 19 szempont szerint kellett egy 11 fokú skálán megítélni az adott felsőfokú oktatási intézményt, ahol a 0 a legrosszabb, a 10 a legjobb megítélés jelentette.

- az oktatás elméleti színvonala (oktatók órára való készülése, az oktatók szakmai felkészültsége, a tantárgyszerkezet, az oktatás elméleti színvonala, az elméleti órák száma, a számonkérés színvonala);
- az oktatás gyakorlati színvonala (szemináriumi órák száma, szemináriumi órák színvonala, szakmai gyakorlat színvonala, módszertani oktatás színvonala);
- az oktatás piaciorientáltsága (kapott tudás munkaerőpiaci hasznossága, piaci szférából hívott külső előadók száma, új ismeretek tananyagba kerülésének gyorsasága);
- a nyelv- és számítástechnikai oktatás színvonala;⁴ ez azért is fontos szempont, hiszen a munkaerő-közvetítő, illetve magyarországi nagyvállalatok humánpolitikai osztályvezetőivel készített interjúk alapján elmondható, hogy a pályakezdő fiatalokkal szemben a nyelvi és számítástechnikai tudás alapkövetelményként jelenik meg;
- az intézmény technikai felszereltsége (a főiskola technikai felszereltsége, a tanulmányi ügyek intézése, jegyzetekkel, tankönyvekkel való ellátottság, iskolai könyvtár színvonala).

Az általunk felállított öt csoport nem külön-külön, hanem valószínűleg együttesen hat, akár egymás rovására is befolyásolják az intézmények általános színvonalát. Érdekes ezeket a csoportokat külön-külön is vizsgálni, hiszen ezáltal az egyes intézmények gyengébb és erősebb oldalaira is rá lehet világítani.⁵

Az oktatás elméleti színvonalával leginkább a Kodolányi János Főiskolánál elégedettek a hallgatók. Ebben a csoportban minden szempontból ez az intézmény kapta legmagasabb átlagokat a hallgatóitól, még ha az nem is volt minden esetben szignifikánsan magasabb, mint a többi egyetemé. Az oktatók szakmai felkészültsége például a 11 fokú skálán 9,5 szemben a Kereskedelmi és Vendéglátóipari Főiskolával, ahol 6,3. Ugyanakkor az elméleti tudás fontosságát a megkérdezett vállalatok eltérően ítélik meg.

Az oktatás gyakorlati színvonalában szintén a Kodolányi János Főiskola bizonyult a legkíválóbbnak. A szemináriumi és a gyakorlati órák számában ugyan „csak” második helyet foglal el az intézmények között átlagai alapján, de ugyanezen órák színvonala ott a legmagasabb. Ez a főiskola az összes vizsgált intézménytől abban különbözik, hogy a hallgatók a többi egyetemét jelentősen meghaladó tandíjat fizetnek a képzésért. Nem tudjuk, mekkora szerepe van a hallgatók véleményében ennek a ténynek, de valószínűsíthető, hogy a magas tandíj az intézményről kialakított véleményeket javítja. Másik oldalról pedig az intézmény maga is igyekszik mindent megtenni annak érdekében, hogy a tandíjért a maximális szolgáltatást nyújtsa. Ez a két egymást megerősítő tényező véleményünk szerint – amit a számok is alátámasztani látszanak – döntően kihat az egyetemek sorrendjére. A hallgatók véleménye és a vállalatok személyzeti vezetőivel készült interjúk egyaránt arra engednek következtetni, hogy a gyakorlati ismeret fontos szempont jelenthet az elhelyezkedésnél. A hallgatók jelentős része vetette fel, hogy nem megfelelő a gyakorlati oktatás óraszám és színvonala. Ugyanakkor a vállalatok egy része is úgy véli, hogy kevés gyakorlati ismerettel rendelkeznek a frissen végzettek, sőt magát a gyakorlati érzéket is hiányolják. Hallatszottak azonban olyan vélemények is, hogy a gyakorlati tudás nem mindenhol egyformán jelenik meg hiányként. Az egyetemet végzetteknel ez sokkal inkább megfigyelhető, mint a főiskolát végzetteknel. Ez a vállalatok szempontjából az interjúalányok szerint annyit jelent, hogy míg a főiskolát végzett pályakezdő ugyan azonnal „hadrafogható”, ugyanakkor igen szűk az a szakterület, melyhez megfelelő színvonalon ért. Ezzel szemben az egyetemet végzettek hosszabb-rövidebb „gya-

4 A két tárgyat azért kezeljük külön, mert az álláshirdetésekből ez a két követelmény fordul elő leggyakrabban.

5 Terjedelmi okokból csupán csak azokat az intézményeket emeljük ki, amelyek jelentősen eltérnek (akár pozitív akár negatív értelemben) a többi intézménytől.

korlati ráhangolás” után igen széles szakterületen bevezethetők. Az egyetem nézőpontjából – amit az egyetemek, főiskolák oktatási vezetői is megerősítettek – szintén fontos mindkét típusú ismeret, azonban a különbség ott mutatkozik, hogy az egyetem a nagyobb elméleti tudás megszerzésére helyezi a fő hangsúlyt – amit megerősít az egyetemek tantárgy kínálata is –, míg a főiskolák a saját szakterületükön belüli mélyebb gyakorlati ismeretekre készítik fel a hallgatót. A munkaerőpiacon ez a két szempont gyakran egymás konkurenciájaként vagy akár egymás kiegészítőjeként is megjelenhet.

A harmadik szempontrendszer szerint is a Kodolányi János Főiskola az első. Szemben az első két szempontrendszerrel, amely szerint a Pázmány Péter Katolikus Egyetem volt a második legjobb, az „oktatás piacorientáltsága” tekintetében – bizonyos mértékben érthető okok miatt, hiszen a Pázmány Egyetem bölcsész egyetem – a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem a második. Úgy tűnik, hogy a gazdasági jellegű felsőoktatás készült fel leginkább a piaci jellegű ismeretek átadására, amelyet jól illusztrál, hogy az első hat helyen szereplő felsőoktatási intézmény – a Pázmány Péter Egyetemet leszámítva – közül öt gazdasági jellegű. A gazdasági jellegű intézmények között is az első nyolc hely valamelyikén öt főiskola található (Kodolányi János Főiskola, Külkereskedelmi Főiskola, PSZF Zalaegerszeg, KVIÉ, Államigazgatási főiskola). Az egyetemek között a sereghajtók a bölcsész karok, hiszen az utolsó hat között zömében a bölcsész képzést nyújtó egyetemek találhatók (ELTE, JPTE, KLTE, JATE). A Műszaki Egyetemre a hallgatók véleménye alapján az új ismeretek meglehetősen lassan kerülnek be, illetve a piaci szférából hívott előadók száma is elmarad a diákok elvárásaitól. Ez megítélésünk szerint igen nehéz helyzetbe hozza a műszaki végzettségűeket, hiszen a technikai újdonságokkal – nagy valószínűséggel – először a munkájuk során fognak majd találkozni. Meg kell jegyeznünk, hogy jelen pillanatban a magyar felsőoktatásban a szemináriumi órákat, a szakmai gyakorlatokat többnyire az alacsonyabb tudományos fokozattal (tanársegéd vagy tudományos munkatárs) rendelkező tanárok tartják. Véleményünk szerint két fontos tényező is meghúzódhat e mögött. Egyrészt az egyetemek nem rendelkeznek megfelelő anyagi eszközökkel, hogy a magasan képzett szakembereiket meg tudják fizetni,⁶ másrészt kérdéses, hogy a fiatal, frissen végzett, tehetséges diplomások számára az egyetem nyújt-e perspektívát.⁷

Az új ismereteket a műszaki felsőoktatásban hallgatók a szakmai gyakorlaton sem tudják megszerezni – erre utal a szakmai gyakorlat színvonalának alacsony átlaga (5,4). Mivel nem kerülnek be az új ismeretek az egyetemre, amikor kilép a frissen végzett diplomás, már két-három lépéssel le van maradva a technikai fejlettségtől.

A nyelv- és számítástechnikai oktatás színvonala mindenhol igen alacsony.⁸ Az átlag 4,5. Ez azért érdekes, mert majdnem minden diplomához kötelező legalább egy nyelvvizsga letétele, azonban ehhez a megfelelő képzést a felsőfokú intézmények nem adják vagy nem tud-

6 A közalkalmazotti törvény nem teszi lehetővé, hogy az állami szféra a magasan kvalifikált szakembereket meg tudják fizetni.

7 Vajon a magasan képzett, tudományos fokozattal rendelkező tanároknak mit jelent az egyetem, eszköz – kapcsolatok, infrastruktúra, referéncia stb. –, melyet a „nagyobb pénzkel” megszerzésére használhat fel, vagy pedig oktatói, tudományos elhivatottság?

8 A megkérdezett hallgatók 69,3%-a rendelkezik középfokú nyelvvizsgával, 18,6% a felsőfokú nyelvvizsgával, és 17,3%-uk alapfokú nyelvvizsgával. Ez nem jelenti azt, hogy minden hallgató rendelkezik valamilyen nyelvvizsgával, hanem azt, hogy egy hallgatónak több nyelvvizsgája is lehet. A középfokú nyelvvizsga többihez képest magas aránya valószínűleg azzal is magyarázható, hogy a diplomák többségéhez ezt írják elő követelményként. (Egyes intézményenként különbségek mutathatók ki. Pl. a Külkereskedelmi Főiskolán és BKE-nél a harmadik évben már megkövetelik a középfokú nyelvvizsga letételét, diploma megszerzéséhez pedig még egyet, ami gyakran felsőfokú nyelvvizsgát jelent. Ezzel szemben az ELTE-n csak a diploma megszerzésének feltétele egy középfokú nyelvvizsga.)

ják megadni. Ezt párhuzamba állítva azzal, hogy a felsőfokú álláshelyek betöltéséhez szinte alapvető követelmény egy vagy több nyelv ismerete, úgy tűnik ezen a területen óriási „fáziskésésben” vannak a főiskolák, egyetemek. A helyzet nemcsak az egyetem/főiskola szabad döntésének következménye, hanem kényszerű gazdasági megfontolásoké is. A központi kormányzat gazdasági megszorító intézkedéseinek következtében az egyetemek/főiskolák leginkább ezeken a területeken igyekeztek költséget megtakarítani. Valószínű, hogy azért történt így, mert a nagy létszámokkal futó kurzusok nem a minőségi nyelvtanulás szinterei voltak – ezt az intézményvezetők is megerősítették –, hanem egy egyre tömegesedő oktatásé, ami sok esetben csak a diploma megszerzéséhez volt elegendő. A felsőoktatási intézmények kettős szorításban vannak: egyrészt a minőség, másrészt a törvényi kötelezettségében. A minőségi nyelvtanításhoz szükséges megfelelő mennyiségű kis létszámú oktatást normatív keretből – az intézmény vezetői elmondása szerint – finanszírozni képtelenség, ugyanakkor a törvény köti az intézményeket, hogy a diploma megszerzéséhez szükséges követelményeket a hallgatók teljesíteni tudják. Ezt az ellentmondást az egyetemek úgy próbálják feloldani – intézményenként változó módon –, hogy az alapképzésben csupán a diploma szerzéshez nélkülözhetetlen számú – hogy ez mennyi legyen azt az intézmény dönti el – órát biztosítanak és minden további óra vagy nyelv megszerzésének költségét a hallgatóra hárítják.

A nyelvtanítás színvonalát a Miskolci Egyetemen vélik a legrosszabbnak (átlag 2,8). 69 olyan hallgatót találtunk az ott kérdezett 95-ből, aki rendelkezik valamilyen nyelvvizsgával. 44,2%-uk középfokú nyelvvizsgával, 24,2% alaplafokúval. A Közgazdaságtudományi Egyetemen is csak 4,8-es átlagot kapott a skálák alapján a nyelvtanítás színvonalát – ahol szignifikánsan magasabb színvonalú a nyelvtanítás, mint a Miskolci Egyetemen. Ugyanakkor a megkérdezett 89 közgazdász hallgató 86,5%-ának van középfokú nyelvvizsgája, 38,2%-nak pedig felsőfokú nyelvvizsgája. Tehát van olyan hallgató, aki egyszerre mindkét szintű nyelvvizsgát megszerezte. Mindebből arra következtethetünk, hogy ahol a hallgatók kisebb hányada rendelkezik nyelvvizsgával, nemcsak az igény jelenik meg a nyelvtanításra, hanem nő a nyelvtanítás színvonalával szembeni elégedetlenség is.

Hasonlít a nyelvtanításhoz a számítástechnikai oktatás színvonalát, mely az elhelyezkedés szempontjából szintén fontos tényező lehet. A hallgatók megítélése alapján a számítástechnikai oktatás színvonalát még alacsonyabb (átlagosan 4,1), mint a nyelvtanítást. Arról nincsenek statisztikai adatok, hogy az egyetemeken egy hallgatóra hány számítógép jut, azt azonban az egyetemek vezetői jelezték, hogy ezen a területen jelentős elmaradások mutatkoznak mind a hallgatói, mind pedig az intézményi igényekhez képest. Ezt némileg kompenzálja a saját tulajdonú számítógéppel rendelkező hallgatók aránya (a megkérdezett hallgatók 27%-a) is. A Kodolányi János Főiskola (7) hallgatói ítélik legmagasabbra a számítástechnika oktatást, a József Attila Tudományegyetem (2,6) hallgatói pedig a legalacsonyabb színvonalúnak tartják azt. Általában a főiskolák hallgatói elégedettebbek a számítástechnikai oktatás színvonalával (az első három helyen főiskola található: Kodolányi János Főiskola, Államigazgatási Főiskola, KVIF), mint az egyetemek hallgatói (az utolsó öt helyezett között szerepel az ELTE, Veszprémi Egyetem, JATE, Miskolci Egyetem).

Végül a technikai felszereltséget néztük meg, melynek átlagos értéke összességében szintén nagyon alacsony. Az egyetemisták és főiskolások elméleti felkészültségét az elméleti és szemináriumi órák színvonalát mellett nagy mértékben befolyásolja az adott intézmény könyvtárának felszereltsége, színvonalát, jegyzetekkel való ellátottságát is. A hallgatók véleménye alapján az iskolai könyvtárak átlagos színvonalát a tizenegyfokú skálán 6-os értéket kapott. Ugyanakkor azt is látnunk kell, hogy az egyes felsőoktatási intézményekben az iskolai könyvtárak színvonalát nagyon eltérő. Legmagasabb átlagértéket (8,2) a Budapesti Közgazdaságtudományi Egye-

tem, a legalacsonyabbat (3,6) pedig a Pázmány Péter Katolikus Egyetem hallgatói adták. A könyvtárak differenciált megítélésében közre játszik, az adott intézmény általános gazdasági helyzete, az egyetem (könyvtár) alapításának ideje, a kérdés időpontjában történt aktuális események (például az ELTE ÁJK a könyvtár átépítése) is. A jelenség mögött meghúzódik a felsőoktatási intézményekkel szemben alkalmazott gazdasági megszorítások hatása is, ami a könyvtárak esetében úgy jelentkezik, hogy a korábban nyújtott szolgáltatások körét és színvonalát csökkenteni kényszerültek. A nem főiskolai, egyetemi könyvtárak esetében a tagdíjak, szolgáltatások térítési díjainak drasztikus emelése pedig egyrészt megnövelte – részben anyagi okok miatt – az intézményi könyvtárak látogatottságát, leterheltségét, azonban ez nemcsak egy könyvtár, hanem többnyire minőségi váltást is jelentett.

Még rosszabb a hallgatók véleménye a jegyzetekkel való ellátottságról (4,4). Ebben a tekintetben is nagy szóródás mutatkozik az egyes felsőoktatási intézmények, különösen a bölcsész egyetemek és a többi intézmény között. Például az Eötvös Loránd Tudományegyetem és a Miskolci Egyetem bölcsész és jogász hallgatói átlagosan 3,2, illetve 3 pontértékre ítélték egyetemük jegyzetekkel való ellátottságát. Ehhez járul az is, hogy a bölcsész jellegű egyetemeknél az intézmény általános technikai felszereltsége is a legrosszabb – egy teljes egésszel elmarad a többi intézménytől.

Összességében az öt dimenzió alapján két dolgot lehet kiemelni: egyrészt azokban a dimenziókban ahol az elméleti ismereteket közvetítik (elméleti oktatás színvonala, elméleti órák száma, tanulmányi ügyek intézése, iskolai könyvtár felszereltsége) az egyetemek jobb átlagokat produkáltak, mint a főiskolák. Ugyanakkor a főiskolák a gyakorlati jellegű tárgyaknál (tudás hasznosítható jellege, piaci szférából hívott előadók, új ismeretek gyors bekerülése, szemináriumi órák száma, nyelvtanítás, számítástechnika oktatás színvonala, jegyzetekkel való ellátottság) kaptak magasabb átlagokat. Mindez megerősíti a két intézménytípus közötti különbségeket taglaló fenti hipotézisünket.

Másrészt az egyetemek tekintetében érdekes különbségek mutathatók ki – a Pázmány Péter Katolikus Egyetemet kivéve – az integrált egyetemek általános megítélése az egyetemek között a legrosszabb (az oktatók elméleti felkészültsége, órára való készülése és a technikai felszereltség szempontjából is). A jelenség azért érdekes, mert olyan egyetemek kerültek sereghajtó helyekre, melyeknek jogi, vagy közgazdasági karai is vannak (ELTE, ME, JPTE, JATE), úgy tűnik, hogy ezen egyetemek megítélése összességében független attól, hogy a hallgató éppen melyik karon tanul. A Pázmány Péter Katolikus Egyetem, a BKE, BME, KLTE ugyanis csak egy szakterületet (tiszán gazdasági, műszaki vagy bölcsész) oktat, ezzel szemben a gyengébbnek ítélt egyetemeken egyszerre több egymástól lényegesen eltérő szakterületen is folyik képzés.

Általános rangsor

Az elmúlt években a hagyományos egyetemek mellett megjelentek az új típusú egyetemek és főiskolák is. Ezeknek az intézményeknek, nem csak a „romló” gazdasági helyzettel kell megküzdeniük, hanem megfelelő helyet kell kivívniuk az „intézményi presztízssorrendben”. A presztízssorrendben elfoglalt hely sokat jelent az intézményeknek, ugyanis számon tartja ezt a kormányzat, (befolyással lehet támogatásokra) az akadémia világ, (tudományos lehetőségekhez, elismeréshez juttatja az oktatókat) és persze a hallgatók. (Megjegyzendő, hogy nem feltétlenül esik egybe az előbb felsoroltaknál a sorrendben elfoglalt hely.⁹⁾

⁹ A sorrend nem tekinthető abszolútnak, hanem a hallgatók véleménye alapján alakult ki, az általunk megadott szempontrendszer szerint.

A kérdésre úgy kerestünk választ, hogy tizenkilenc tulajdonság szerint – a hallgatók véleménye alapján – sorba állítottuk a felsőfokú intézményeket. Megnéztük, hogy az adott intézmény hányadik helyen szerepel a vizsgált szempont alapján. Annyi pontot kapott, amilyen a helyezése volt. Ezeket összeadtuk – tehát az elérhető legjobb pont 19¹⁰ és a legrosszabb 304¹¹ –, és így jött létre az intézmények közötti rangsor.

Helyezés	Oktatási intézmény neve	Összpontszám
1	Kodolányi János Főiskola	41
2-3	Államigazgatási Főiskola	95
2-3	Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem	95
4	Pázmány Péter Katolikus Egyetem	98
5	Budapesti Műszaki Egyetem	120
6	Veszprémi Egyetem	139
7	PSZF Zalaegerszeg	157
8	Külkereskedelmi Főiskola	171
9	Kossuth Lajos Tudományegyetem	174
10	Eötvös Loránd Tudományegyetem	193
11	Kereskedelmi és Vendéglátóipari Főiskola	195
12	József Attila Tudományegyetem	210
13	Janus Pannonius Tudományegyetem	218
14	PSZF Salgótarján	225
15	Miskolci Egyetem	226
16	KGF Szolnok	237

A hallgatók megítélése alapján tehát a vizsgált felsőoktatási intézmények közül a Kodolányi János Főiskola a legjobb. Felmerül a kérdés, hogy mi lehet a jó eredmény magyarázata. Az intézmény oktatási vezetőjével készített interjú alapján arra következtethetünk, hogy ebben szerepet játszik az is, hogy a felsőoktatási intézmények között új (még csak egy évfolyamot bocsátott ki), hallgatói létszáma az összes többihez képest alacsony, amiből következik, hogy a hallgatók és az oktatók közötti kapcsolat sokkal szorosabb. Ennek jelentőségét látszik igazolni, hogy közvetlenül a vizsgálatunkat megelőző időszakban történt botrány során a hallgatók kiálltak az elbocsátani szándékozó tanszék vezetője és oktatói mellett. Hasonló jelenség figyelhető meg a Pázmány Péter Katolikus Egyetemenl is, amely szintén új, kis létszámú intézmény, azzal a különbséggel, hogy a katolikus egyház értékei között a közösségi szellem ápolása, erősítése alapkövetelményként jelenik meg, ami lehet hogy közrejátszik az intézmény minősítésében is. A második és a harmadik helyezett az Államigazgatási és a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem. A sereghajtó minden tekintetben a Szolnoki Kereskedelmi és Gazdasági Főiskola, a Pénzügyi és Számviteli Főiskola Salgótarján, illetve a Miskolci Egyetem.

A sorrend alapján úgy tűnik, hogy az újonnan létrejövő intézmények komoly konkurenciát váltak a „tradicionális múlttal” rendelkező nagy egyetemeknek. Ezt a nagy egyetemek vezetőivel készített interjúk is megerősíteni látszanak, ugyanis míg a kis intézmények gyorsabban képesek igazodni a piac és a hallgatók elvárásaihoz, addig a nagy egyetemek – azonos szakirányai – olyan érdekszövetségbe tömörülnek, melyben közösen lobbiznak plusz forrá-

10 Csupa első helyezés, azaz 1 pont mindenütt.

11 Csupa utolsó helyezés, azaz 19 pont minden tulajdonságnál.

sokért, átjárhatóvá teszik intézményüket egymás hallgatói számára, amit a kis intézmények viszonylagos zártságuk miatt, illetve a nagy egyetemek kiszorítási törekvései miatt nem képesek biztosítani.

Létezik-e „az egyetem”?

Az Egyesült Államokban és Nyugat-Európa számos országában megfigyelhető, hogy vannak olyan oktatási intézmények, amelyek presztízsét a munkaerőpiac és a közvélemény is az ország összes intézménye közül a legmagasabbra értékeli. Az onnét kikerülő hallgatók szaktudását senki sem kérdőjelezi meg, a diploma megszerzése után a hallgatók jó eséllyel pályáznak a legjobb állásokra. Ebben az alfejezetben arra teszünk kísérletet, hogy megnézzük, Magyarországon is létezik-e ilyen különbség a diplomát kibocsátó intézmények között.

A kérdésre úgy próbáltunk választ találni, hogy megkérdeztük a hallgatókat, az egyetemet, a nagyvállalatok humánpolitikai osztályvezetőit és a munkaerő-közvetítő cégeket, tesznek-e különbséget abban a tekintetben, hogy melyik intézmény bocsátotta ki az adott diplomát.

Ezt szem előtt tartva elmondható, hogy a hallgatók, egyetemek és munkaerő-közvetítő cégek véleménye megegyezik a tekintetben, hogy van különbség diploma és diploma között, elsősorban a főváros és vidék relációjában. A megkérdezett vállalatok vezetői azonban csak részben erősítik meg ezt a véleményt. A saját munkaerő felvételénél nem elsődleges szempont a diplomát kibocsátó intézmény neve, hiszen ezek a vállalatok a több hónapos próba-idő alatt bizonyosodnak meg a diplomás alkalmasságáról. Amikor fejevadász céget vesznek igénybe, akkor már törekednek a minél ismertebb egyetemek által kibocsátott diplomások alkalmazására. Ezt a vállalatok azzal magyarázták, hogy nem akarnak „zsákbamacskát” venni, ezért számukra az ismert egyetem által kibocsátott diploma nagyobb garancia.

Ha az egyes egyetemeket a hallgatók véleménye szerint vizsgáljuk akkor azt látjuk, hogy a tradicionális múlttal rendelkező intézményeket általában felértékelik. A komplex képzést nyújtó egyetemek közül az ELTE tűnik a legjobbnak. Saját hallgatóinak 76,3%-a, és a többi bölcsész és jogász hallgató is igen nagy arányban – közel 50%-ban – az ELTE-t említette, mint szakterületének legjobb egyetemet (például a Pázmány Péter Katolikus Egyetemre járók 85,7%-a. JATE-sok 50%-a, a JPTE-sek 31%-a, a KLTE-sek 42,5%-a). A bölcsészek és jogászok számára tehát létezik olyan, hogy „az egyetem”, ráadásul még az összes megkérdezett nem bölcsésznek 3,5%-a is az ELTE-t tartja a legjobb egyetemnek. Érdekes ez annak ellenére, hogy az ott tanulók az objektív tulajdonságok alapján csak a tizedik helyre sorolták.

Ezt az ellentmondást azzal magyarázhatjuk többek között, hogy a vizsgálatnál döntően a munkaerőpiacon hasznosítható értékekre kérdeztünk rá, amelyben a hallgatók valószínűleg a bölcsész képzést minősítették elsősorban és nem egyetemet.

A jelenség további oka lehet még például az, hogy a nem ELTE-s bölcsész és jogász hallgatók közel 20%-a az ELTE-re adta be első helyen a jelentkezési lapját, valamint az, hogy a már felvételt nyert hallgatók közel 40%-ánál játszott szerepet az egyetemmel kapcsolatos pozitív jelző a jelentkezéskor. Mindezek alapján arra következtethetünk, hogy a közvélekedésben az ELTE mint Magyarország elsőszámú egyeteme van jelen, ha nem is abban az értelemben mint ahogyan a bevezetőben írtuk.

A kereskedelmi és közgazdasági jellegű képzésben tanulók inkább saját intézményüket tartják a legjobbnak. Különösen igaz ez a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem hallgatóira, akik 97,6%-ban saját egyetemükre voksoltak. Mindemellett érvényesül az is, hogy a kereskedelmi főiskolások átlagosan 20%-ban a BKE-t favorizálják.

A műszaki felsőoktatásban nem létezik „az egyetem”. Ez érthető is abból a szempontból, hogy igen sok speciális szakot tanítanak, amelyeknek képzése csak az adott intézményben folyik. Például a Budapesti Műszaki Egyetem hallgatói közül összesen öten „szavaztak” más egyetemre.

A műszaki felsőoktatás kivételével tehát él a „legjobb egyetem” kategória, bár jelentése sokkal képlékenyebb, kevésbé letisztult mint azt a nyugat-európai, amerikai példánál láthatjuk. A hallgatók véleménye szerint is létezik egyfajta „Budapest centrikusság” az egyetemisták és főiskolások között. Érdekes azonban, hogy a Kodolányi János Főiskola, amely a hallgatók megítélése szerint messze a legjobb felsőoktatási intézmény volt a tizenkilenc kategória alapján, ennél a kérdésnél gyakorlatilag nem szerepelt, nem érkezett rá szavazat, pontosabban csak a saját hallgatói választották, ami az intézmény viszonylagos zártóságából és ismeretlenségéből is származhat. A főiskolások és az egyetemisták válaszai külön-külön nem valnak el, tehát mind a főiskolások, mind az egyetemisták a két előbb tárgyalt egyetemet részesítik előnyben.

Összefoglalás

A bevezetőben leírtakban jeleztük, hogy a felsőoktatási rendszer állandó változtatáson megy keresztül, aminek egyik tervezett eredménye a nagy, komplex egyetemek, universitasok felállítása. A megkérdezett hallgatók véleménye azonban azt tükrözi, hogy az ilyen nagy egyetemek kevésbé tudnak megfelelni az ott tanulók minőségi elvárásainak. A hallgatók érdeke látszólag nem az universitasok felé mutat. A másik oldalról azonban az intézmények önmozgása akár kényszerűségből is – a minisztérium is e felé tereli őket – sokszor nem tud megfelelni a finanszírozási és minőségi követelmények kettősségének. Gyakran úgy indul egy új szak vagy új kar szervezése, hogy hiányzik személyi és szakmai háttere, amit, mint láttuk, a hallgatók is érzékelnek.

Felvetődik a kérdés, hogy ezen intézmények hallgatói megítélésében vajon mekkora szerepet játszanak az intézményi struktúrából adódó különbségek? A másik kérdés az, hogy a minisztérium miközben az integráció felé próbálja terelni az egyetemeket, tudja-e, hogy ez az oktatás minőségi csökkenését is eredményezheti? A kérdés nyitott, eldöntése további vizsgálatot igényel.

Csegény Péter & Kákai László & Madár Csaba & Szabó Andrea

NATO-KOMPATIBILIS-E A MAGYAR KATONAI FELSŐOKTATÁS?

A válaszadók döntő többsége azonnal ráfelelné hogy nem, hozzátéve, hogy mitől lenne az; kevesen válaszolnának igennel. Ez a kérdés azonban sokkal bonyolultabb, semmint, hogy ilyen egyszavas válasz szülessék. Mások azt mondanák, hogy vannak ennél égetőbb kérdések is, azokra sincs megnyugtató válasz. Az ország politikai stratégiájának azonban alapfeltétele a civil kontroll működése. Nincs olyan kérdés – nem csak katonai téren –, amely ne tartozna a polgárookra vagy választott képviselőikre.

A NATO-kompatibilitás divatos fogalom, de jelentését homály fedi. A magyar hadsereg erre a célra létrehozott munkacsoportja ennek értelmezésén dolgozik jelenleg is. E bonyolult folyamatnak vannak emberi, kommunikációs, technikai, módszerbeli, de képzési rétegei is. Nem feladatom a NATO-hoz csatlakozás politikai kérdéseit firtatni. Arra keresem a választ, hogy a magyar katonai képzés ma mennyire sajátos, mennyire magyar.